

VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE (VD) je porucha řeči,

kteřá se diagnostikuje tehdy, **když je přítomný narušený vývoj jazykových schopností**, který se nedá vysvětlit ani rozumovým opožděním, ani poruchou sluchu, ani nedostatkem podnětů, ani jinou chorobou. **Zjednodušeně** - jde o snížené předpoklady, talent, naučit se už svou rodnou řeč. Tato porucha řeči **zasahuje v různé míře** obě základní složky řeči (**porozumění i užití řeči**). Potíže jsou ve všech systémech řeči (verbální = slovní, neverbální = vyjadřovaný jinak než slovy, znakové). **Vždy je opožděný vývoj řeči**. V obraze je **narušena schopnost sluchového rozlišování**, jsou **paměťové potíže pro pojmy a jejich význam (oslabena verbálně akustická paměť)**. Mohou a nemusí být potíže ve výslovnosti, v artikulaci.

Porucha užití (exprese) řeči při Vývojové dysfázii (expresivní porucha řeči) je snížená schopnost užívat řeč pod hranici mentální (rozumové) úrovně jedince = rozumové schopnosti jsou lepší než je úroveň užití řeči. **Vždy je opožděný vývoj řeči (OVR), narušena schopnost sluchového rozlišování. Nutné odlišit od pouhé expresivní poruchy, pod kterou bývá někdy uvedena dyslalie (vadná výslovnost hlásek) nebo artikulační neobratnost (porucha v motorické realizaci řeči). Tyto děti mají běžnou slovní zásobu a mluvené řeči rozumí.**

Porucha užití řeči se nejčastěji projevuje:

- omezenou slovní zásobou a to i pasivní slovní zásobou (pasivní slovní zásoba = rozumím tomu slovu, i když ho neumím říct, dysfatick by ho mohl říct, ale nerozumí mu)
- užíváním malého počtu slov, stručným vyjadřováním
- nesnázemi při hledání vhodných slov, při vybavování si slova
- ulpíváním, setrvačností např. na určitém slově (často při únavě, při hledání vhodného výrazu)
- zaměňuje slova, nahradí slovo jiným nebo podobným zvukem, nebo tvarem (jablko za pomeranč, květ za pět...)
- komolí slova, vynechává koncovky nebo předpony
- dělá chyby ve větné stavbě, v gramatice
- nesprávně užívá abstrakta (předložky, zájmena, spojky, příslovce...)
- nesprávně užívá mluvnické tvary (časování, skloňování)
- může být narušeno tvoření zvuku (zvláštní hlas, intonace)

Porucha porozumění (recepce) řeči při Vývojové dysfázii (receptivní porucha řeči) je snížená schopnost chápat řeč pod hranici mentální (rozumové) úrovně jedince = rozumové schopnosti jsou lepší než je úroveň porozumění řeči. **Vždy je opožděný vývoj řeči (OVR), narušena schopnost sluchového rozlišování. Nutné odlišit především od mentální retardace (rozumové opoždění) nebo neposlušnosti, nepozornosti.**

Porucha porozumění řeči se nejčastěji projevuje:

- neschopností porozumět plně mluvené řeči, mluveným pokynům (jako cizinec)
- části vět mu splývají - neslyší všechna slova (spojí předložku s podstatným jménem, zájmeno se slovesem...)
- neschopností chápat plně gramatiku jazyka
- neschopností chápat jemnější stránky řeči, taky to, co vyjadřuje tón hlasu, melodie (potíž chápat ironii, vtípy, přirovnání **jako**, rčení)
- potížemi v porozumění vícesložkovým úkolům
- neschopností chápat především abstrakta (předložky, zájmena, spojky, příslovce, citoslovce)
- problém je střídání se v hovoru, navázání na téma
- potížemi s reprodukcí mluveného nebo čteného slova (mohou se naučit i pěkně číst, ale často neví, co čtou, nebo pochyty jen část nebo dílčí informace)
- často pracují s klíčovými slovy (nejčastěji si všimnou a rozumí známým podstatným jménům a slovesům) a pak odhadují obsah otázky, zadání, rozhovoru

Dílčí, **pomocný materiál**, lze užit i jako orientační screening, **diagnostiku ponechat odborníkům.**

Vypracovala Mgr. Naděžda Bartošiková, psycholog, Ostrava (upravila 11/2015), e-mail: n.bartosikova@seznam.cz

Revize 3-2020

pokračování „Vývojová dysfázie“

Vývojová dysfázie (VD) se může vyskytovat v kombinaci s dalšími diagnózami, potížemi a některé z nich mohou situaci zhoršovat nebo komplikovat (např. ADHD, koktání, elektivní mutismus, autismus, neurotické projevy aj.). **Komplikací bývá výskyt Vývojové dysfázie u rodičů** (není výjimkou) – tito rodiče mohou dítěti zpravidla méně pomoci nebo pomoc zkomplikovat (většinou v dobrém úmyslu dítěti pomoci) – zde je na místě primárně pomoc zvenčí, rodiče spíše vhodně informovat, nenutit je do učení s dětmi.

Vývojová dysfázie narušuje obě složky řeči (porozumění i užívání), ale může to být v různé míře. **Někdy** to odborník pozná už při prvním rozhovoru (především u středně těžké a těžké formy). Více si všimneme formy s další vadou řeči, jako je dyslalie (vadná výslovnost), artikulační neobratnost - řeč je na poslech nápadnější. **Jindy se to pozná až při specifickém vyšetření** (častěji je to u dětí s dobrou výslovností, s dobrou artikulací a s mírnější formou vývojové dysfázie).

Je vhodné se obrátit jak na klinického logopeda, tak na Speciálně - pedagogické centrum pro vady řeči v dané oblasti. MŠ i školy mají většinou kontakty.

Vlastní verbální (slovní) produkce (užití řeči) bývá **kvalitnější**, delší, protože je z vlastního, vnitřního podnětu, dítě ví, co chce říct, má motiv a nemusí vnímat, „luštit“ obsah otázky, zadání.

Dysfatické děti **mívají potíž naučit se** v přiměřeném věku např. správné pojmenování barev, sled dnů, měsíců, data narození, hodiny. **Časoprostorové vztahy jim dělají potíže**: co je před, za, potom, vlevo, včera, zítra, ráno. Větší potíže jim dělají, nová, méně užívaná slova, věty nebo delší informace. Mohou být motoricky neobratné, infantilní (dětské), **více závislé na blízké osobě. Mívají poruchy učení v širším pojetí** (i nad rámec Dyslexie, Dysortografie atd.) – když neumím dobře rodný jazyk, učím se s obtížemi i další předměty. Bývají někdy hodnoceny jako neposlušné, špatně spolupracující, zvláštní, někdy jako autistické. Potřebují pomoc, oporu, odbornou péči.

Větší komplikací bývá, když dítě přestane mluvit, přestane mluvit s někým, někde, i když má řeč na nějaké úrovni rozvinutou (většinou to bývá v prostředí mimo rodinu nebo s cizími dospělými). Jedná se o **elektivní mutismus** (u klasického jde především o narušení sociálních vztahů např. u úzkostných dětí). Ten **může být primárně i na základě vývojové dysfázie**. Pokud dítě u vyšetření nemluví, je velmi obtížné ho vyšetřit. Rovněž **i koktání (balbuties)** může být na základě vývojové dysfázie (opět častěji u úzkostných dětí s predispozicí k těmto potížím = sklonem, náchylností).

Diagnostické upřesnění se proto může protáhnout. Zde je **důležité dítě k řeči motivovat ale nenutit** (velká přísnost, tresty, nucení, neustálé opravování, velké ambice mohou stav zhoršit, **pochvala, ocenění, povzbuzení mohou k řeči motivovat**).

V obraze vývojové dysfázie dále mohou být: lehké poruchy sluchu, výskyt jiných poruch řeči nebo poruch učení (dyslexie, dysortografie, dysgrafie) i v rodině, potíže v jemné motorice, v grafomotorice. Mívají **potíže s pozorností**. Bývá **vysoká unavitelnost**, úzkosti, zvýšená citlivost, plachost, neklid, vzdalování se vrstevníkům. Někdy jsou hodnoceny jako ADHD i ty děti, které tento syndrom (porucha pozornosti s hyperaktivitou) nemají (především v oblasti hyperaktivity), ale na základě Vývojové dysfázie jsou vysoce unavitelní a pak začnou být neklidní.

Často se děti zlepšují v MŠ, v kolektivu, **není třeba se toho bát. Vhodné jsou zejména logopedické třídy s malým kolektivem**.

Vývojová dysfázie **může negativně ovlivňovat intelektový výkon, školskou výkonnost, komunikaci (dorozumívání), vztahy** (a to i v dospělosti). Většinou dochází časem ke zlepšení, ale někteří jedinci potřebují určitou oporu celoživotně. Obraz (příznaky) Vývojové dysfázie se v čase obvykle mění (mění se i výsledky odborných vyšetření). Určité oslabení této oblasti zůstává většinou celoživotně, ale řada jedinců si nachází své kompenzační (náhradní) postupy nebo řadu potíží kompenzují v rámci odborné péče, specifických přístupů.

Dílčí, pomocný materiál, lze užít i jako orientační screening, diagnostiku ponechat odborníkům.

Vypracovala Mgr. Naděžda Bartošiková, psycholog, Ostrava (upravila 11/2015), e-mail: n.bartosikova@seznam.cz

Revize 3-2020